

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 22

1 Մարտ 1896

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատշ Ընդ ճառարէսի Թիւ 20

1895

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Սիպերիացի մանկամարդ Օրիորդը — Յ. Վ. Միսիսեն:
- 2 Հրեական Պատեր:
- 3 Վարդապետութիւն ԺԲ. Առաքելոց — Ս. Վ. Ն
- 4 ՎԱՐԺ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ — ՅՈՎՀ. Վ. Աբելեն:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Վեցերորդ Տարի

ԹԻԻ 22

15 Մարտ 1896

ՔՍԱՎԻԷ ՏԸ ՄԷՍԹՐԸ ԿՈՄՍԻ

ՍԻՊԵՐԻԱՑԻ

Մանկատնայոյ Օրիորդը

ԿԱՄ

ՇՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ

(Շարունակաբար տես անցեալ բլան)

Յաճախ զինքը մերժող անձինք երբ կը տեսնէին թէ լաւ լով կը հեռնար՝ վերստին կը կանչէին ու լաւ ընդունելութիւն կ'ընէին իրեն։ Մուրացկանք, ոյք սովորած են մերժմանց, գրեթէ անզգայ կ'երեւին սոյնսլիսի պարագայից մէջ, արդ Բրաւքովի որչափ որ այժմ ողորմելի վիճակի մէջ կը գտնուէր, սակայն իւր ճամբորդութենէն առաջ բնաւ մէկու մը զթափրութեանը զիմելու հարկաւորութիւն ունեցած չըլլալով հակառակ իւր ողւոյն բոլոր պօրութեան ու համակամութեան սաստիկ վիշտ կը զգար մարդիկներուն մերժմանց համար, մանաւանդ երբ անոնց բուն պատճառն իր անձին վրայ լաւ համարում չունենալէն յառաջ կուգար։

Վերոյիշեալ պարագային մէջ՝ իւր անցնողիւր ցուցնելով անկէ գոյացած բարի արդիւնքն համոզեց զինքն ապագային մէջ եւս ցոյց տալու զայն. ամէն անգամ որ զինքն հիւրընկալողներէն աւելի կարեւոր չնորհք մը ձեռք բերել ուզէր՝ Նոյն պաշտօնական թուղթին մէջ հարկւրապետի աղջիկ անունն իրեն տրուած էր. այս յորջորջումն յոյժ օգտակար եղաւ իրեն անկեալ առիթներու մէջ. Սակայն ինքն ի սէր ճշմարտութեան կ'ըսէր թէ քիչ անգամ դժբախտութիւն ունեցած էր մերժուելու, մինչդեռ անթիւ անհամար էին մարդասէր սիրով իրեն եղած հիւրընկալութիւնք. «գուցէ ոմանք կարծեն՝ կը զրուցէր ինքն յետոյ՝ թէ իմ ճամբորդութիւնս շատ աղէտալի ու արկածաբեր եղած ըլլայ, որովհետեւ մի միայն իմ կրած նեղութիւնքն եւ կամ ունեցած տաճնապներս կը պատմեմ. բայց եթէ բան մը չեմ ըսեր բարետոհմիկ անձանց կողմանէ ինծի եղած հիւրասիրութեան վրայ, պատճառն այն է որ ոչ ոք կ'ուզէ լսել անոնց պատմութիւնը»:

13. Իւր գլուխն եկած այլեւայլ ծանր փորձանքներէն որջամբ կ'ազատի:

Մանկամարդ օրիորդին ուղեգնացութեան ժամանակ այնպիսի տաճնապալից վտանգ մը հանդիպեցաւ, որ ինքը կարծեց թէ մօտալուտ է օրհասն. այս դէպքիս անշուր եղակահունքներն համար կ'արժէ որ ծանօթացընենք զայն մեր ընթերցողաց:

Երեկոյ մը զիւզ մը հասնելով՝ երբ տուներուն մօտէն կը քալէր կ'անցնէր օթեվանելու տեղ մը գտնելու համար, տարեց ու ժանտատեսիլ դէմքով զիւղացի մը որ ի սկզբան շատ խիստ կերպով մերժած էր զանիկայ իւր քովն հիւրընկալելու՝ աղջկան ետեւէն երթալով նորէն իւր տունն հրաւիրեց. Բրասքովի վարանելու սկսաւ թէ արդեօք այսպիսի հրաւէր մ'ընդունելու էր. եւ սակայն մարդուն ետեւէն գնաց՝ վախնալով որ չկարենար ուրիշ բնակարան մը գտնել զիչերելու համար: Երբ զեղջակէն տունն հասան, տեսաւ որ պառաւ կին մը կար միայն՝ որուն կերպարանքն իւր առաջնորդինէն աւելի չարադէմ էր. այս վերջինը զգուշութեամբ դուռը փակեց, ու պատուհաններուն փեղկերն ալ լաւ մը գոցեց. Այս հիւրընկալող-

ներուն ըրած տարօրինակ ընդունելութիւնն, եւ մանաւանդ իրենց այլանդակ դէմքն՝ տեսակ մը վախ ազդեցին Բրասքովեայ, որ կը զղջար ասոնց տունը ըլլալուն: Նստեցողցին զինքը խուցին մէկ անկիւնը, ճրագի տակ՝ երեւնափայտի բոցավառ կրկուաններ որմածակի մը մէջ զետեղուած լոյս կուտային, եւ ստէպ սպառաժներուն տեղը նորեր կը դրուէին: Սոյն բոցին տխրատեսիլ լուսոյն մէջ երբոր մանկահասակ խեղճ օրիորդը կը համարձակէր աչքերը վեր վերցնելու, կը նկատէր զինքն հիւրընկալող անծանօթներուն ականոցիքն իւր վրայ սեւեռած. վերջապէս քանի մը վայրկեան լռութենէ ետքը, պառաւն հարցուց իրեն, «ճւսկից կուգաս»:

— «Իշիմէն կուգամ, պատասխանեց աղջիկն, եւ 'ի Ս. Բեթերսպուրկ կ'երթամ»:

— «Ո՛հ ո՛հ, ըսել է թէ շատ ստակ ունիս այսպիսի երկայն ուղեւորութեան մը ձեռնարկելու համար»:

— «Գովս միայն պղնձէ ութսուն կոպէկ (= 1⁴ դահեկան արծաթ) մնացած է,» կրկնեց երկչոտութեամբ Բրասքովի:

— «Սուտ կը խօսիս, դո՛ւք չարածճի պառաւն, այո՛ սուտ կը զրուցես. ոչ ոք ճամբայ կ'ենէ այնքան հեռու տեղ երթալու համար այսչափ քիչ ստակով»:

Մանկամարդ օրիորդն 'ի զուր կը բողբէր թէ բոլոր ունցածն այն էր. իր ըսածին հաւատք չէին ընծայեր: «Թոպուքէն 'ի Ս. Բեթերսպուրկ միայն ութսուն կոպէկով, հաւանական է այս. եհէ՛, հաւատալս չգար»:

Թշուառ աղջիկն այսպէս թշնամանալ ու զոգզղալով՝ հազիւ կրնար արցունքը զսպել, եւ ցած ձայնով կ'աղօթէր առ Սստուած որ օգնութեան հասնի իրեն: Սոյն միջոցին առջևը բերին դրին քանի մը հատ եփած գետնախնձոր կերակուրի համար, եւ անմիջապէս յետոյ՝ այս նորօրինակ հիւրընկալող կինը խորհուրդ տուաւ անոր շուտով երթալու պառկելու: Բրասքովի որ սաստիկ կասկածիլ սկսած էր ասոնց գոհ ըլլալուն՝ յօժարակամ իւր քո՛յն ունեցած բոլոր ստակը տալու պատրաստ էր ասոնց ձեռքէն ազատելու համար. բայց սակայն ձայն չհանեց: Մասամբ զգեստներն հանելով՝ վառարանին կամ թոնիբին (1)

(1) Ռուսաստանի վառարանները շատ բնդարձակ են, եւ գիւղացիք անկողին չունենալով այս երկրին մէջ՝ հագած ըզգեստներովն կը պառկին իրենց տնակներուն մէջ՝ երբեմն նստարաններու վրայ երկընկալով եւ երբեմն ալ բոնիբին վրայ.

վրայ ելաւ ուր զիչերը պիտի անցընէր, եւ դիտմամբ վարը թողուց իւր գրպաններն ու պարկը անոնց տրամադրութեան ներքեւ, որպէս զի դիւրաւ կարենային համրել քովն ունեցած դրամիկն ու այսպէս ինքը զերծ մնար իւր վրան գլուխը խուզելու ամօթալից վաճառէն:

Երբ ուրեմն կարծեցին թէ քնացած էր, սկսան անոնք խուզարկութիւնքը: Բրասքովի տագնապալից ողուով մտիկ կ'ընէր խօսակցութիւննին. «անշուշտ ուրիշ ստակ ալ ունի քովը, կ'ըսէին մէկմէկու. ապահով եմ թէ թղթադրամ (1) եւս պիտի գտնուի վրան» «Աչքովս տեսայ, աւելցուց պառաւը, թէ վիզէն ժապաւէնով մը քսակ մը կախուած կար. հոն պիտի ըլլայ իւր դրամը» Եւ յիշաւ, մանկամարդ աղջիկը մոմլաթէ փոքրիկ քսակ մ'ունէր, զոր միշտ իւր վրայ կը կրէր, ուր պահած էր իւր անցագիրն: Յետոյ սկսան աւելի ցած ձայնով խօսելու, եւ երբեմն երբեմն իր ականջն հասնող բառերը շատ ապահովութիւն չէին ներշնչեր իրեն. «ոչ ոք տեսաւ անոր մեր առունը մտնելը՝ կ'ըսէին իրարու այս թշուառականները. նա՛ մանաւանդ եւ ոչ իսկ գիւղիս մէջն ըլլալը մէկ մը մտքէն կ'անցընէ» Եւս քան զեւս մէջներին ցած խօսեցան, քանի մը վայրկեան լռութիւն պահելէ ետքն, յորում իւր երեւակայութիւնը մեծամեծ աղէտքներ մտացն առջեւ կը ներկայացընէր, յանկարծ հէք աղջիկը տեսաւ իւր մօտն երեւնալ անճոռնի գլուխ մը՝ զարհուրելի պառաւին էր, որ ճանկուտելով թոնրին վրայ ելաւ. Բրասքովեայ արիւնն իսկոյն երակներուն մէջ պաղեցաւ սառեցաւ. պաղառանօք աղաչեց սնոր խնայելու իւր կենաց, եւ վերստին ապահովցընելով զանիկայ որ ուրիշ ստակ

որ ընդարձակագոյն ու միանգամայն ջերմագոյն տեղն է ճմեռ. ստեմն:

(1) Անցեալ դարուն վերջերն ոսկիէ եւ արծաթէ դրամները ղոյզնագիւտ ըլլալով ՚ի Ռուսիա, սովորաբար գործածուածներն էին պղնձէ ստակ կամ Կոպէէ, որուն հարիւր հատը մէկ Էմպէլ քոքադրամ կ'արժէր, եւ զանազան արժէքով քոքադըրամ. ինչպէս հինգնոց՝ տասնոց՝ քսանեօնինգնոց՝ յիսունոց եւ հարիւրնոց Էմպէլ. ասոնք էին միայն յայնժամու. ամենօրեայ գործածութեան մէջ անցնող ստակները:

չունէր քովը Բայց անողորմելի այցելուհին՝ առանց բնաւ պատասխանելու՝ սկսաւ պրպտելու թշուառ օրիորդին հագուստներուն մէջ, եւ նոյն իսկ կօշկացը մէջ գործնք մէկիկ մէկիկ ոտքէն հանել տուաւ. նոյն միջոցին էրիկը լոյս մը բերելով՝ մանրամասնաբար զննեցին քննեցին անցազրին քսակն եւ տփերն իսկ բանալ տուին մի առ մի. Վերջապէս այս զոյգ մը հինօրեայ չարաշուէրները տեսնելով իրենց ամէն խուղարկութեանց անօգուտ ըլլալն՝ թոնիրէն վար իջան. եւ մեր մանկահասակ ուղեւորն աւելի մեռած քան թէ կենդանի թողլով զնացին:

Այս սոսկալի տեսիլն՝ եւ մանաւանդ նոյնին միւսանգամ կրկնուելուն վախն՝ երկայն ժամանակ Բրասքովեայ աչքէն քունը փախուցին: Բայց երբոր անոնց խորդալու ձայնէն հասկըցաւ թէ խորունկ կը քնանային, կամաց կամաց ինքն ալ հանդարտեցաւ ու յոգնութիւնն յաղթելով կրած վախին՝ հուսկ ուրեմն խոր քուն եղաւ: Արդէն իսկ լուսցած էր երբ պառաւը զանիկայ արթնացուց. թոնիրէն վար իջնելով՝ մեծ զարմանքով տեսաւ որ էրիկ նիւկ կարծես կերպարանափոխ եղած էին, աւելի բնական մարդարսէր վարմունք մը կը ցուցնէին իրեն. ուղեց անյապաղ ճամբայ ելնել, բայց անոնք սափաեցին որ մեկնելէն առաջ ի միասին կերակուր ուտէին: Մէկէն պառաւը փոթեռանդն արտորանօք սկսաւ պատրաստութիւն տեսնել, ինչ որ առջի իրիկունն բրած չէր բնաւ: Երեքժանին ձեռքն առնլով՝ վառարանին վրայէն վար առաւ ռուսական ապուրի (1) պտուկը, եւ լեցուն պնակ մը Բրասքովեայ առջիւը դրաւ: Սոյն միջոցին իւր ամուսինը գետնադռնակին կախարիչը բանալով՝ դուրս հանեց քվաւ (2) կոշուած ըմպելիքին սափորը ու լեւիլեցուն աման մը աղջկան ներկայացուց: Քիչ մը ապահովցած այս անակնկալ հիւրասիրութենէն, մանկամարդ օրիորդն անոնց հարցմանց պարզութեամբ կը պատասխատնէր. մասամբ եւս պատմեց իւր պատմութիւնը: Իրենք կարծես թէ հետզհետէ կը հետաքրքրուէին. եւ ուղկելով արդարացընել իրենց նախընթաց վարմունքը, վրս-

(1) Այս ռուսական ապուրն ուրիշ բան չէ երբ ոչ քրուկադամբ եւ աղած միս՝ ի միասին եփած ջուրի մէջ:

(2) Տեսակ մը քեթե, գարեջուր՝ հաճարի ալիւրի շինուած:

տահացուցին զինքը թէ՛ իրենց առջի իրիկունը գիտնալ ուզելը թէ՛ վրան աւելի ստակ ունէ՞ր թէ ոչ, ուրիշ բանի համար չէր բայց եթէ անհիմն կասկած ունենալնուն որ ինքը զող մ'ըլլար՝ եւ աւելցուցին թէ՛ կրնար իր քովն ունեցած ստակն համրել համոզելու համար որ իրենք ամենեւին զող չէին։ Վերջապէս Բրասքովի հրաժեշտի ողջոյնը տուաւ ասոնց եւ մեկնեցաւ, չգիտնալով թէ շնորհակալութիւն մ'ալ ընելո՞ւ էր իրենց թէ ոչ։ Բայց ստուգիւ չատ երջանիկ սեպելով ինքզինքն այս աւագակաց այրէն ողջամբ ազատելուն համար։

Երբ զիւղէն քանի մը մզոն հեռացաւ, հետաքրքրութիւն ունեցաւ քովն եղած ստակն համրելու. ընթերցողն անշուշտ իրեն պէս սաստիկ պիտի դարմանայ՝ լսելով թէ փոխանակ 80 կոպէկի, զոր մանկամարդ աղջիկն իր գրպանն ունենալ կը կարծէր, 120 կոպէկ գտաւ քսակին մէջ. հիւրընկալողք անտարակոյս 40 կոպէկ աւելցուցեր էին վրան։ Բրասքովի չատ մեծ հաճոյք կը զգար այս իր գլխուն եկածը պատմելու ատեն, իբր յայտնի ապացոյց մը աստուածային պաշտպանութեան՝ որ անանկ յանկարծական կերպով այս չարաբարոյ անձանց սիրտը փոխած էր։

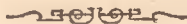
Քիչ ժամանակ յետոյ՝ ուրիշ մեծ վտանգ մ'ալ անցուց, որմէ չատ վախցաւ։ Օր մը երկայն ճամբայ երթալիք ըլլալով, առաւօտեան ժամը երկուքին մեկնեցաւ այն տեղէն ուր գիշերած էր. զիւղէն ելած միջոցին՝ կատաղի շուներ չորս կողմը պաշարելով վրան յարձակեցան. խեղճ աղջիկը վազելու սկսաւ, ինքզինքը պաշտպանելով խոշոր գաւազանով մը զոր ձեռքն ունէր։ Այս բանս եւս քան զեւս անոնց կատաղութիւնն աւելցուց, եւ գամբռներէն մին իւր պարեգօտիկին քղանցքը խանելով սլառռտեց։ Բրասքովի գետին ինկաւ, եւ ինքզինքն Աստուծոյ կը յանձնարարէր։ Մի եւ նոյն ատեն զգաց որ այս կատղած գաղաններէն մոլեղնազոյնն իւր ցուրտ ցուռէն անոր վիզին վրայ դրած՝ կը հոտուըտար. «կը մածնէի՝ կ'ըսէր ինքն՝ որ զիս մրկէն ու աւագակաց ձեռքէն ազատողն, անշուշտ այս նոր վտանգէն եւս պիտի փրկէր զիս»։ Եւ յիշաւ շուներն ամենեւին փնաս մը չհասցուցին իր անձին, անցորդ զիւղացի մը ցիրուցան ըրաւ զանոնք։

14. Իւր ուղեգնացութեան շարունակութիւնը

Ձմեռնային եղանակն երթալով կը յառաջանար. Բրասքովի ութ օրուան չափ ստիպուեցաւ գիւղի մը մէջ մնալու՝ տեղացած սաստիկ ձիւնին պատճառաւ, որովհետեւ ճամբաներն անանցանելի դարձած էին ոտքով գնացողներուն: Երբ ըստ բաւականի հարթուեցան բալխիրներէն, ինքն արիաբար կը պատրաստուէր հետիոտս իւր ուղեգնացութիւնը շարունակելու. բայց զինքն հիւրընկալող գիւղացիք իրեն միտքը փոխել տուին՝ մատնանիչ ընելով այս բանիս վտանգն: Վասն զի այս կերպով ճամբորդութիւն ընելն անհնարին է սոյն եղանակին նոյն իսկ ամենահուժկու մարդկան համար, որք անվրէպ մահուան մը պիտի ենթարկուէին անշուշտ այս սառնասառոյց անապատներուն մէջ՝ երբ բքայոյզ ձիւնն անհետ կ'ընէ բոլորովին ճամբաները:

Բարեբաղդաբար նոյն ատեններն հասաւ այս գիւղը բալխիրներու խումբ մը. ասոնք պաշար կը տանէին Եքաթերինպուրի քաղաքն առաջիկայ Ս. Մինդեան տօներուն համար: Սայլորդք յօժարաբար տեղ մը տուին իրեն բալխիրներուն միոյն վրայ. բայց սակայն հակառակ ամէն խնամոց այս բարեսիրտ մարդկանց՝ խեղճ աղջկան հագած զգեստները ընաւ յարմար չըլլալով ձմեռնային ցրտաշունչ եղանակին, զժուարաւ կրնար ինքն հանդուրժել ցուրտին խստութեանը՝ ինքզինքը պատսպարելու համար փաթթուելով ապրանքները ծածկող խտրներէն միոյն մէջ:

(Շարայարեյի)

ՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՍԵՔՆ ՈՒ ՏՈՄԱՐՆ

ՄԵՐ 66 ԹՈՒՍԿԱՆԻՆ

Ա. Քրիստոնէական թուականին 66 տարւոյն հրէական տոմարն՝ հիմակուան հրէից գրեթէ անծանօթ ու իրենց սովորութեան հակառակ օրինակ մ'է՛ւ Վասն զի աշնային զիշերահաւասարէն առաջ աւելեաց ամսոյ մը զոյութիւնը կը տեսնենք:

Ինչպէս ծանօթ է լուսնարեւային տոմարը գործածող ամեն ժողովուրդներ երկու կամ երեք տարին անգամ մը տարւոյն տասուերկու ամսոց վրայ երեքտասաներորդ մը կ'աւելցունեն եղանակաց ուղղութեանն համար: Ներկայ հրէից տոմարին մէջ այս աւելեաց ամիսն Գիսան ամսէն առաջ կը գրուի, ձմեռուան վերջը: Քրիստոսի 66 թուականին այս յաւելեացն վեց ամիս վերջը գրուած էր, ամարուան վերջը, Թշրինէն առաջ:

Այս հիմակուան սովորութեան հակառակ զիրքն՝ հրէական երկու մեծ տօներու թուականներու հաստատութենէն էր, որ է Պասեքն (15 նիսան) եւ Տաղաւարքն (15 թշրի). այս երկու տօներն ըստ Յովսեպոսի պատմութեան վիպութեան՝ 66 թուականին կ'իյնան՝ առաջինն մարտի 29 ին, եւ երկրորդն յաջորդ հոկտեմբերի 22 ին: Այս երկու թուականներն լուսնական եօթն ամսոց հաւասար ժամանակաւ իրարմէ բաժնուած են. մինչդեռ այժմեան հրէից տոմարին նայելով՝ Պասեքէն մինչեւ Տաղաւարաց տօնն վեց միայն ամիս կ'անցնի. այսինքն՝ Նիսանէն մինչեւ Թշրի: Այս վերջինէն առաջ գրուած ամիսն աւելեաց է:

Հրէական պատմութեան մէջ 66 թուականին այս երեւոյթն միայն այդ տարւոյն համար բացառութիւն մը չէր կրնար ըլլալ. անշուշտ նման զիպաց մէջ ընդհանուր կանոնի մը հետեւութիւնն էր: Այս տեսութեամբ կարեւոր է քննել այս կէտն, եւ մարտի 29 ն ու հոկտեմբերի 22 ն այդ տարուան Պասեքի եւ Տաղաւարաց տօնին օր ըլլալն հաստատել:

Ահաւասիկ այդ լուսնական ամիսներուն համար աստղաբաշխական հաշիւներու ցոյց տուած արդիւնքն:

Մարտի 15 ին նոր լուսինն երեւցաւ 66 թուականին, ժամ 2, 51 ին. նոյն օր ժամ 5, 59 ին միջինն նոր լուսինն էր:

Ըստ այսմ հրէից համար նոյն մարտի 15 ն ամսամուտ էր, որով լուսնական ամսոյն 15 ն մարտի 29 ին:

Յաջորդ ապրիլ ամսոյն նոր լուսինն էր ապրիլի 13 ժամ 15, 57 ին: Իսկ միջին նոր լուսինն 13 ապրիլ՝ 18 ժամ 44 ին: Ժամական յետամնացութեան առթիւ ամսամուտն ապրիլ 14ին էր. որով 15 երորդ օրն՝ ապրիլի 28 ին:

Հոկտեմբերի մէջ շաղկապումն կար, այսինքն՝ նոր լուսինն (ճշմարիտն) հոկտեմբերի 8 ին ժամ 4, 12 ին էր, եւ միջին նոր լուսինն 7 հոկտ. ժամ 23, 8: Որով նոյն օրն ամսամուտ էր եւ հոկտ. 22 ին ամսոյն 15 ն:

Այս հաշիւներն Երուսաղեմի միջօրէականին վրայ կատարեցինք, օրերն երեկոյին սկսելով մինչեւ միւս երեկոյ 24 ժամ: Ըստ արեւելեան վաղեմի սովորութեան:

Բ. Նոյն 66 թուականին Տաղաւարաց տօնին թիւն չատ դիւրաւ կը գտնուի. վասն զի Յովսեպպոս պատմիչ (Պատր. Բ, ԼԷ) կը վկայէ: Կը պատմէ սա թէ ինչպէս հրեայք Սիւրիոյ զատաւորին Կեսաիոսի զօրութեան դէմ հակառակեցան ի Գաբաւոն, Մեծ տօնին օրուան հանգիստն արհամարհելով. այս մարտէն վերջ եօթն օր կ'անցնի եւ Կեսաիոս Երուսաղէմ կը մտնէ. երեսներորդ օր հոկտեմբերի, կ'ըսէ: Ըստ Յովսեպպոսի՝ (Պատր. Բ, ԼԷ) ճիւղերբերիդեան ամսոյ երեսուն. այսպէս կը կոչուէր ըստ յոյն ասորւոց հոկտեմբեր ամսին. հեղինակիս ժամանակ յոյն ասորիք հարիւր տարիէ աւելի յուլեան տոմարն կը դործածէին, ամուց անուններն ասորերէն տալով:

Հոկտեմբերի 30 էն եօթն օր առաջ Տաղաւար տօնն էր, հոկտեմբերի 22 ին, 66 թուականին: Աստղաբաշխական հաշուով կ'ըստուգի թիւն. վասն զի ամսոյն 15 ն էր, այսինքն լուսնի լրումն. ինչպէս տեսանք:

Գ. Նոյն տարւոյն Պասեքն մարտի 29 ին եղած ըլլալն թէպէտ եւ Յովսեպպոս չվկայեր, եւ նոյն իսկ հիմակուան հրէից տոմարին կանոնաւ՝ որ Տաղաւարաց տօնէն ճիշդ վեց ամիս առաջ կը դնէ Պասեքն՝ կրնանք հետեւցունել՝ թէ այդ տարին ապրիլ 28 ին լուսնի լրման հետ զուգադիպած ըլլայ, որ է ըսել թէ պաշտօնական զիշերահաւասարին (մարտ 25) յաջորդող երկրորդ լուսնի լրման կրնար յետաձգուիլ Երուսաղեմի կողմ:

ծանու մէն առաջ Զատիկն, սակայն առանց Երուսաղեմի չարա-
բաստիկ օրէն առաջ հրէական Պասեքներու բացառական տե-
ղափոխութեան կարելի լինելն քննելու հոս, այս յայտնի է որ
66 թուականին Զատիկն ամիս մը վերջ չձգուեցաւ, թէպէտ եւ
կարելի էր, Պիտի հաստատենք հոս՝ Պասեքի մարտի 29ին կա-
տարուելն այդ թուականին, որ կանոնաւոր օրն էր, զիչերա-
հաւասարին առաջին լուսնի լրման։ Որով եթէ այդ տարի այս
երկու տօներու միջոցն եօթն ամիս երկարացաւ, 15 Նիսանէն
մինչեւ 15 Թշրի, ըսել է թէ վերջինէն առաջ աւելեաց ամի-
սը մտաւ։

Դ. Վաթսուհու վեց թուականին Պասեքին մարտի 29 ի
լուսնի լրման հետ զիպելն հաստատելու համար՝ բաւական է
Յովսեպպոսի այդ տօնին նկատմամբ եւ մինչեւ մայիս 16 հան-
դիպածներուն պատմածն կարդալ։ Մայիս 16 ն ինքնին հրեայ
պատմէն կը յիշէ։

Այդ թուականին Զատիկն Հրէից Հռոմայեցւոց դէմ հռչա-
կած մարտէն քանի մը շաբաթ միայն առաջ է։ Չայդ Յովսեպպոս
կը վկայէ այդ զիպաց նկարին մէջ երկու տեղ. ահա այդ հատ-
ուածներուն քաղուածն։

Յուդայաստանի մէջ խաղաղութիւն էր, ոչ ոք կը կարծէր
ապստամբութեան երեւել, որոյ ծնունդ եղաւ մարտի զայրոյթն
եւ կործանումն։ Սիւրիոյ դատաւորն Կեսսիոս Գալլոս եւ Յու-
դայաստանի խնամակալն Գեսսիոս Փլորոս 'ի ծագաց երկրի զի-
մօղ ուխտաւորներու հետ եկան յԵրուսաղէմ, ըստ սարեւոր
սովորութեանն։

Սիւրիոյ դատաւորն ահագին ամբոխէն կատկածելով կը
խնդրէ քահանաներէն որ ցրուեն զանոնք։ Սոքա այս բանիս
համար տօնին օրն պատշաճ սեպեցին, յորում օրուան ժամն
իննէն մինչեւ տասնութէ կ'զոհերն ընելով՝ առ տնին՝ այսինքն
10 հոգիէ մինչեւ 20 ժողովելով կ'ուտէին։ Զոհերուն թիւն էր
255,600, որով եթէ միայն 10 հոգի համարենք զոհի մը տեսարքն՝
կ'ուենանք 2,556,000 անձ սրբեալ, ըստ հրէական օրինաց,
վասն զի հիւանդներն՝ օտարներն՝ ոչ սրբեալքն՝ զատկական
սեղանին չէին կրնար հաղորդիլ (Յովս. Պար. 2. ԽԵ)։

Այս ամբողջ ամբոխն՝ որոց թիւն էր գրեթէ երեք միլիոն՝
կը դիմէ առ դատաւորն Սիւրիոյ եւ կ'աղաչէ Փլորոսի անխղ-

ձուլթենէն աղատել զիրենք. սակայն սա կը ծիծաղէր անոնց վրայ:

Դատաւորն ջանաց խաղաղել զանոնք՝ ապագային խօսք ու յոյս տալով անոր սիրտը շահելու. եւ դէպ յԱնտիոք ճամբայ ելաւ: Փլորոս մինչեւ Կեսարիա ընկերացաւ անոր: Կառավարիչն խորհելով որ Հրէայք խաղաղ մնալով կրնան իր վերայ կայսեր բողոքել՝ խստացուց ձեռքը՝ որպէս զի ասոնց ապստամբելովն մարտ ծնանի եւ իր անազորոյն խժոժութիւնքն ծածկուին: (Յովսեփոս Պար. Բ. ԻԴ):

Ե. Հրեայ պատմչին այս խօսքերն՝ 66 թուականին Զատիկ տօնին համար ըլլալով՝ մեր նպատակէն չհեռացունելու զմեզ: Վասն զի 'ի ծագաց երկրի այսչափ քիւրաւոր մարդոց դալ խրոհնիլ յերուսաղէմ տօնը կատարելու համար, յայտնի կը ցուցնէ՝ թէ հաստատուն ու ամենուն ծանօթ օրէնք մը կար զոր երկար ատեն առաջ գիտէին ամենքն, որով այդ 66 թուականին Պասեքն ամիսայն հաւանականութեամբ դարնանային լուսնի լրման կատարուած է. որ է 29 մարտի, եւ ոչ յաջորդ լրման՝ որ է 28 ապրիլի:

Զ. Յովսեփոսի այս հատուածն ցոյց կուտայ՝ որ Սիւրիոյ դատաւորին մեկնելէն վերջը Փլորոս բաւական ժամանակ Կեսարիա մնաց: Այդ օրերուն կառավարչին կանխանկատ դիտմամբ հրէից դէմ բրածներն կը յիշատակէ Պատմիչն, որոց հետեւութիւնն եղաւ այդ քաղաքին մէջ ծագած ահարկու կոիւն՝ որ հռովմէական ու յուդայեան մարտին ծագումն տուաւ: Այդ տեղացի յոյն մը հրէից ժողովարանին քով ունեցած հողն չարաչար գործածելով՝ հրեայք կը զիմեն Փլորոսի, որ բաւական արծաթ քաղելէ յետոյ խոստման վրայ չկենալով կը մեկնի քաղքէն:

Յաջորդ օրն որ չաբաթ էր՝ կ'ըսէ Պատմիչն, յոյնք կ'ըստիպեն զհրեայս Կեսարիայէն մեկնելու:

Է. Այս չաբաթ օրն մայիս 3 ի չաբաթ օրէն վերջ չկրնար ըլլալ. վասն զի այս պատմութեան շարունակութեան մէջ Յովսեփոս մայիսի 16 ին ուրբաթն կը յիշէ:

Այս շաբաթ օրէն վերջ հրեայք կը դիմեն առ Փլորոս որ չարաչար կը պատժէ զիրենք, եւ Երուսաղէմ զրկած պատգա- մաւորներուն անպատուութեանն համար՝ ճամբայ կ'ելլէ հարկաւոր եղած ուժովն զէպ 'ի հոն, եւ մայիս 14 ին չորեքշաբթի օրը կը հասնի։ Այսպէս առաջ տանելով պատմութիւնն մայիսի տասն- ու վեցն կը նշանակէ, որ ուրբաթ էր 66 ին։

Ուստի Երուսաղեմէն մինչեւ Կեսարիա եւ անկէց մինչեւ ուրիշ քաղաք մը՝ որ Երուսաղեմէն վաթսուն մղոն է, ու զէպ 'ի հրէից մայրաքաղաքն զալն հաշուելով՝ կը տեսնեմք որ Կե- սարիոյ մէջ նշանակած շաբաթ օրն առ նուազն մայիսի 3 ն կրնայ ըլլալ, ինչպէս որ քիչ մը յառաջ ըսինք։

Ը. Այս բացատրութեամբ կը տեսնուի որ Պասեքին եւ մայիս 3 ին մէջ՝ եթէ ապրիլ 28 ին կարծենք տօնն՝ հինգ օր կը մնայ, որ այդչափ գործոց համար բաւական չէ բնաւ, ուստի ստիպեալ ենք ըսելու՝ հնչպէս որ է իսկ՝ թէ մարտի 29 ին դար- նանամտի զիշերահաւասարին առաջին լրման լուսինն 66 թուականին հրեայք իրենց Պասեքն կատարած են։

Այս տօնէն վերջ հռոմայեցի երկու դատաւորք Կեստիոս եւ Փլորոս կը դառնան Երուսաղեմէ 'ի Կեսարիա, 89 հազարա- մեղր հեռաւորութիւն. որ հազիւ երկու օրէն կրնար կտրուիլ։ Կեստիոսի երթալէն յետոյ Փլորոս բաւական եւ մանաւանդ եր- կար ատեն կը մնայ հոն, ապա ուրիշ սեղեր կ'այցելէ մայիս 3ին։

Այս ամենն եւ մանաւանդ եղածներն միանգամայն նկա- տելով, ըստ պատմութեան Յովսեպպոսի, յայտնապէս հինգ օրէ աւելի ժամանակի կը կարօտինք. այսպէս ոչ թէ ապրիլի լուս- նին լրման՝ այլ մարտի 29 ին կը հաստատենք թէ Չատիկն տօնած ըլլան հրեայք 66 ին։

Յովսեպպոս նոյն տարին օգոստոս 14 ին ուրիշ հրէական տօն մ'ալ կը յիշէ. (Պար. Բ. 1Ա). սակայն հին հրէական սո- ներէն հիմակ ջնջուած ըլլալով՝ հին տոմարներու մէջ պրպտել անհնար եղած է։

Թ. Հին երրայական տոմարին Պասեքի թուականն հաս- տատելու համար Յովսեպպոսի յիշատակած Չատիկն թուականն կարեւոր է ճշդել. այս ընելով՝ Երուսաղեմի կործանումէն ա- ռաջ հրէական Չատիկներուն հաստատ կանոնաւ դարնանային

գիշերահաւասարին պաշտօնական ժամանակին անմիջապէս յանդերձող լուսնի լրման՝ կատարուիլն կը հաստատուի. որով մարտ 25 է մինչեւ ապրիլ 24 միջոցին: Երուսաղեմի աւերումէն առաջ կատարուած Պասեքներն՝ որոնց թուականն յուլեան տոմարին վրայ հնար է դրուել՝ այդ սահմանեալ միջոցին մէջ կատարուած են: Եւ 66 թուականին Չատիկն՝ զոր ամիս մը ետ տանիլ խորհած էին ոմանք, վասն զի Տաղաւարաց տօնէն եօթն ամիս կը հեռանայ ըստ մեր հաշուոյն, (29 մարտ — 22 հոկտեմբեր), նոյն սահմանեալ միջոցին մէջ կատարուած է. եւ ամիս մ'ալ աւելեաց կայ:

Ժ. Մարտ 29 էն մինչեւ հոկտեմբեր 22 որ է տօն տաղաւարաց եօթն ամիս ունինք լուսնական. եօթներորդն Թշրի ամսէն առաջ զրուած աւելեաց ամիսն է: Բիշ առաջ ըսինք՝ որ հիմակուան հրէից տոմարին մէջ աւելեաց ամիսն Նիսանէն առաջ կը զրուի, ձմերուան վերջը: Գիտելի է որ ներկայ տօմարն չորրորդ դարէն ընդունած է իր նոր կանոններն, եւ որով Երուսաղեմի կործանումէն առաջ եղած կանոններէն շատ բան փոխած է: Այսպէս Ս. Գիրք, Յովսէփոս եւ հին հեղինակներն տարիներն գարնան կ'ըսկօին Նիսան ամսով. մինչդեռ այժմեան հրեայք միշտ քաղաքական տարի կը համարեն, վեց ամիս աւելի ուշ, Թշրի 1 էն սկսելով:

Դարձեալ հին տոմարն տարեդարձներն ու տօներն տեքլիվայի զրութեամբ կը ճշգէր, այսինքն արեղականային տարւոյն սահմանաւ, մինչդեռ հիմակուանն տասնուինը տարեկան լուսնի չըջանաւ:

Դաւով հին տոմարին աւելեաց ամսոյն տեղւոյն, թէպէտ եւ հին հեղինակները լռած են, սակայն յայտնի է որ Նիսան ամսէն առաջ երեքտասներորդ ամիս մը կը դնէին իբր աւելեաց՝ երբ պէտք ըլլար Պասեքն (15 Նիսան) վարնանային գիշերահաւասարէն անդին անցունել. այսինքն երբ գիշերահաւասարէն առաջ զար Նիսանի 15 ն:

Սակայն՝ ճիշդ այս աւելեացին նման ուրիշ մ'ալ Թշրի ամսէն առաջ կ'երեւի թէ ունէր հին տոմարն, որով Տաղաւարաց տօնն աչնային գիշերահաւասարէն անդին կ'անցնէր: Կամ լաւ եւս ըսելով՝ Թշրի 15 ն (Տաղաւարք) աչնան գիշերահաւասարէն չէր կանխէր այս յաւելուած ամսով:

Յովսէփոս Տաղաւարաց մովսիսական տօնին վրայ խօսե-

լով կ'ըսէ, Թշրի 15 ին է, երբ տարին ղէպ 'ի ձմեռն մտած է՝
(Յովս. Հնախօս, Գ. Ժ)։

Հռչակաւորն Փիլոն որ Յովսեպպոսէն քանի մը տարի առաջ գրած է՝ կ'ըսէ իր գրուածոց մէջ շատ տեղ՝ թէ երկու զիշերահաւասարներն հրէական երկու մեծ տօներու նշանակ են. այսինքն, գարնան զիշերահաւասարն՝ Պասեքի ժամանակ, աշնան՝ Տաղաւարաց։

Այս վկայութիւնք խորհել կուտան մեզ որ աշնան տեքիւփան՝ յուլեան սեպտեմբերի 24ին վրայ հաստատուած՝ եւ պաշտօնական թուական, հին ատեն հրէից Տաղաւարահարաց տօնին սկզբնական սահմանն էր. որով աւելեաց ամիսներն թէ նիսանէն եւ թէ Թշրիէն անմիջապէս առաջ կրնային զրուիլ, ըստ որում այդ տօներէն մին կարգադրելու համար կարեւոր է։

Այսպէս համարելով 66 թուականին Տաղաւարքն հոկտեմբեր 22 ին կ'ունենանք։ Լրումն լուսնին (15 երրորդ օր) առջի լուսնական ամսոյն՝ Սեպտ. 24 ին տեքիւփայէն մի կամ երկու օր առաջ պատահած էր, որով Տաղաւարաց տօնինը չէր, եւ ոչ իսկ Թշրիի լուսնական ամիսն։ Սուրբ տարւոյն այդ եօթներորդ ամիսն՝ աւելեացն էր։ Յաջորդ ամիսն էր Թշրի, եւ Տաղաւարաց տօնն (15 Թշրի) այս կանոնաւ սեպտեմբերի 24 ի տեքիւփային յաջորդած առաջին լուսնի լրման հետ զուգուեցաւ եւ բնական թուականն առաւ տոմարին մէջ։

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ- ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Շարունակութիւն անցեալ բուհն.

Մարգարի կը նշանակէ Տեսանօյ, զի աստուածային զաղտնեաց տեսանօյ է եւ թարգման։ Որով Տեսանօյն կ'ըլլայ մտերիմ Աստուծոյ, ընտանի, բարեկամ, ինչպէս եւ Քրիստոս կ'ըսէ յԱւետարանի, Յովհ.ԺԵ 14, 15. Դուք բարեկամք եք իմ... ոչ ես կուգեմ զձեզ ծառայս, զի ծառայն ոչ զիտեզ զինչ գործէ տերն նորա, այլ զձեզ կոչեցի բարեկամս, զի զամենայն զոր լուայ 'ի հօրե իմմէ ծանուցի ձեզ։ Այսպէս եւ Տեսանօյն, որ նորա

յարեայ հաղորդ կը խօսի եւ կը գործէ: Այսպէս եմամառու զնացող երկու աշակերտք՝ չգիտելով թէ ընդ Յիսուսի կը խօսին՝ Այր մարգարէ կ'ըսէին Յիսուսի համար, հօր արդեամբք եւ բանիւք. Դուկ, ԻԴ. 19. Դարձեալ Տեսանողն ծածկագէտ կը նշանակէ եւ սրտագէտ: Մարգարէից սեպհական էր նաեւ յորդեռանդն ոգւով մահկանացուաց սովորականէն գեր 'ի վերոյ ճառել. կերպով իւրք կիսից նման ըսեմ: Ա. Մնացորդաց ԻՆ, 1, 2, 3, եւայլն: Տեսանողն կ'երգէ, տաւոօք եւ քնարօք եւ ծնծղայիւք... երգեն զգոհութիւնս եւ զօրհնութիւնս Տեառն. կը նուագեն բանիւքն Աստուծոյ: Մարգարեանալ՝ նմանապէս երգել է զօրհնութիւն, ինչպէս Դուկայ Ա, 67. Եւ Ջաքարիա հայր նորա լցաւ հոգւով սրբով, մարգարեացաւ (երգեաց) եւ ասէ: Օրհնեալ... այլ միշտ յորդեռանդն ոգւոյն հետ խաղաղիկ հանդարտութիւնն պահելով, զարժանին Տեառն:

Հին Օրինաց մէջ տեսանողաց հաստատութիւնն՝ Իսրայելեան ժողովուրդն հեթանոս ազգաց չար օրինակին հետեւելու վտանգէն զերծ պահելու համար էր. ինչպէս կը տեսնեմք Բ. Օրինաց ԺԸ, 9 մինչեւ վերջ. յորում 15, 18, 19, 20, մարգարէից վրայ է խօսքն: Զորս ճանաչելու եւ ստուգելու համար նշաններ կու տայ. աստի ծագումն առաւ Իսրայելացւոց մէջ առ տնին խնդրոց համար իսկ զիմել առ Տեսանողն, ինչպէս կ'ըսէին. Եկայք երթիցուք առ Տեսանողն, Տես Ա. Թագ. Թ, 9.— Դ. Թագ. ԺԴ, 1.— Դ. Թագ. Ա, 2. եւայլն:

Սամուելէ սկսեալ մարգարէք հասարակաց մարդ են եւ կը գործեն. զգուշացունելով զԻսրայել 'ի կռապաշտութենէ եւ հաւատարիմ պահելով առ Աստուած: Այսպէս էր մինչեւ Բաբելոնէն դարձն Հրէից. յորում ժամանակի նախկին Տեսանողաց նման կ'առանձնանան այլ եւս ժողովրդեան հոգէն. ինչպէս կը տեսնեմք Աւետարանին մէջ զՍիմէոն, Աննա, Զաքարիա, Եղիսաբեթ եւ զԱստուածամայրն: Այս լուութեան այլ եւ այլ մեկնութիւններ կը տրուին. այլ մեզ լաւագոյնն կը թուի ըսել՝ թէ 'ի գալ լրման ժամանակի՝ մարգարէութեանց աւարտման պահուն Հոգւոյն Սրբոյ առատութեամբ զեղումն աւելի եւս հաստատութեամբ երեւցունելու համար էր, որ կանխաւ ասացեալքն պիտի հաւաստէր ամենայն մարմնոյ պարզեւելով զնոյն չնորհ: Այսպէս եւ Պետրոս Յովկիայ մարգարէութիւնն Պենտակոստէից օրն կը կրկնէ. Եւ... հեղից յոգւոյ իմն 'ի վերայ ամենայն մարմնոյ եւ մարգարեացին: Գործք, Բ, 17, 18.

Նորածին Եկեղեցւոյ համար Տեսանողաց հաստատութիւնն յուղայականէն աւելի կարեւոր էր. զի սոքա 'ի հեթանոսաց եւ 'ի Հրէից ժողովեալ Եկեղեցին պիտի կազմէին. որոց առաջինք շատ զիւրաւ կրնային Դիւքից եւ Կիւսից հետամտիլ. Առ այս բաւականանայ միայն Գործոց ԺԹ, 13 — 19 հատուածն յիշատակել, որոց վերջինն կ'ըսէ. Եւ բազումք 'ի կախարդաստարացն բերեին զգիրսն, այրեին առաջի ամենեցուն. Եւ համարեցան զգիրսն նոցա Եւ գտանեին արծաթոյ բիրս ճիւղք. Աստ լաւ է կրկնելն՝ Թէ ինչպէս Վարդապետարանն այս կէտին վրայ կը պնդէ. Որդեակ իմ, մի՛ լինիր հաւադէտ. զի 'ի կռապաշտութիւն տանի. մի՛ կախարդ, մի՛ գէտ, մի՛ սրբարար, Եւ մի՛ կամիցիս գայն տեսանել. զի այս ամենայն ծնանի կռապաշտութիւնս. Գ, 6, 7. Մոգութեան արուեստն են ասոնք. եւ առ այս Ե. զլ. կռապաշտութիւն եւ մոգութիւն միանգամայն կը զնէ:

Տեսանողաց յատկութիւնք են՝ նախ. կանխասացութիւնն. տես. Մատթ. ԺԱ, 13. Ա. Պետր. Ա, 10. Երկրորդ՝ Երգել Տեսուն զօրհնութիւնս. Ղուկ. Ա, 67. եւ ոչսուցանել կրօնից վերաբերեալն. Մատթ. Է, 22. Առ Ա. Կորնթ. ԺԱ, 4. կը կարդամք. Ամենայն այր՝ յորժամ յաղօսս կայցէ կամ մարգարեանայցէ ... Եւ ամենայն կիին՝ յորժամ յաղօսս կայցէ կամ մարգարեանայցէ. այս տեղ մարգարեանայ բառն՝ 'ի Հոգւոյն զրդեալ աղօթքն կը նշանակէ. ինչպէս Գործոց մէջ կը տեսնեմք Դ, 24 — 31. յորում սքանչելի է յոյժ մարդարէական աղօթքն 'ի զրդմանէ Ս. Հոգւոյն. որով Հնոյն Օրինաց եւ Մարգարէից պատշաճ յիշատակութիւնքն պարզապէս կը յանդիմանեն Նորոյս եղելութեանց հետ. Զնոյն կը տեսնեմք եւ Աստուածամօր Մեծացուցէին մէջ. Նոյնպէս Գործոց Բ, 17, 18. Մարգարեանայ բաց 'ի վերոյիշեալ իմաստներէ՝ նաեւ շինել, յորդորել, կը նշանակէ. Ա. Կորնթ. ԺԴ, 4. քննել զսիրտս. Անդ, 24, 25. ուսուցանել, վարդապետել. Անդ, 31.

Թէպէտ եւ այսչափ այլ եւ այլ իմաստներ ունի Տեսանողն՝ սակայն Վարդապետարանիս խօսքն 'Բրիստոնէից յատուկ դասու մը վերաբերելով՝ իւր ինչն լաւ ըմբռնելու համար՝ քան զորս մեզ կը պակասին այլ կարեւոր գրեւոր պէտք ունէինք. Սակայն Տեսանողաց հաստատութիւնն առաջին դարուն մէջ դարդարելովն՝ Վարդապետարանս միակ անգին գանձ մը կը հասնի մեր ձեռքն Ա. Դարուն առաջին մասէն. Յովհաննու Յայտնութիւնն Տեսանողաց լեզուն կը պարզէ մեզ. Հերմայի ԺԱ.

հրամանքն առաւել կամ նուազ կը խօսին ընտրութեանց վրայ:

Այլ երբ Մոնտանոսի հերետիքաւորութիւնն սկսաւ՝ Քրիստոնեայ գրիչը նախկին Եկեղեցւոյ Տեսանողաց վրայ խօսել սկսան: Ընդդէմ Մարկիոնի՝ Տերտուղիանոս Ե, 8, Աստուծոյ միութիւնն կ'ապացուցանէ Առաքելոյն խօսքերով. ըստ որում մի եւ նոյն Հոգւոյ են այլ եւ այլ շնորհք, եւ Նորոց եւ Հնոց կտակաց հեղինակ մի Աստուած է. եւ ապա կը յարէ. Յուցցէ արդ Մարկիոն զընդհանրապէս Աստուծոյ խորոյ. մարգարես՝ որք ոչ ըստ մարդկան՝ այլ ըստ հոգւոյն Աստուծոյ խօսեալ, որոց պատմեալ գեղեցիկ են. զծածուկս սրտից յայտնեալ . . . Ասացէ Սաղմոս ինչ(1), Տեախ(2), Աղօրս(3) հոգեւորս, ի շնչմանէ Հոգւոյն(4). . . . Այլ եթէ հեշտին ինն զայդ ամենայն հաւաստի առնել համաձայն օրինաց եւ հրամանաց եւ կարգաց Արարչին՝ Աստուծոյ խնամ եւ առանց երկմտութեան եւ Քրիստոսն եւ Հոգին եւ Առաքեալն: Տերտուղիանոս այս խօսքէն՝ եւ այլ մատենագրաց ըսածէն՝ զորս ՚ի ծանօթութեան նշանեցինք, կրնանք կերպով իւրիք Նորածին Եկեղեցւոյ մէջ Տեսանողաց հաստատութեան առ ինչն եւ ինչն հասկընալ: Սոքա ՚ի Հոգւոյն շարժեալ եւ վարեալ են (Բ. Պետր. Ա, 21). ՚ի շինութիւնն ՚ի յորդոր եւ ՚ի մխիբարութիւն եղբարց (Ա. Կորն. ԺԴ, 3). առ ՚ի զօրհնութիւնն Տեառն երգել. այս է Սաղմոսն:

Եւսկեմայ յիշատակած հատուածի մը մէջ՝ անանուն ոմն Քրիստոսի աստուածութիւնն ապացուցանելու համար ընդդէմ Արտեմիոնի՝ Նոր Կտակարանն յառաջ բերելէ ետք՝ Հաւատացելոց Սաղմոսն եւ երգքն կը կցէ. յորս Յիսուս Քրիստոս՝ Բանն Աստուծոյ կը հռչակուի. Սաղմոսն եւ երգք եղբարց ՚ի սկզբանէ գրեալք ՚ի հաւատացելոց զՔրիստոս Բանն Աստուծոյ հռչակէն աստուածաբանելով. ՚ի սկզբանէ բառիւ՝ իր ժամանակ հաւատացելոց մէջ ծանօթ երգոց եւ սաղմոսաց հնութիւնն ցոյց կուտայ. որք Նորածին Եկեղեցւոյ մէջ Տեսանողաց պաշտաման գործ կը համարուէին: Աստուածաբանել զՔրիստոս Աստուած դաւանել ըսել է: Անանունիս սոյն խօսից հետ համաձայն է եւ Պիլնիոս կրտսերոյ խօսքն. Դիրք Ժ, ԹՂ, ԴԹ. առ Տրալիանոս

(1) Եւս. Պտմ. Եկեղ. Ե. ԻԸ. Ե, ԻԴ, Լ, (2) Կորնթ. Ա. ԺԴ. 6, 26: Գործ. Ժ. 10 Էսայն: (3) Վարդ. Ժ, 14: (4) Վարդ. ԺԱ, 9:

գրելով, 'ի բերանոյ ուրացելոց խմացեալ. Եւ զայս արդարեւ մեղք եւ յանցանք նոցա մեծամեծք հաստատեին, զի ընդ այգն առաւօտուն ժողովեալ երգ Բրիստոսի որպէս Աստուծոյ ընդ միմեանս երգել. Յորում գիտելի է՝ զի 112 թուականին՝ յորում այս թուղթ գրուած է, Իւթանիոյ Եկեղեցւոյն երգած երգն հին կը նկատուի. Եւ այս երգք Փառաբանութեան տեսակէն չեն, այլ Սաղմոսք եւ Երգք մարգարէականք:

Անտիոքեան ժողովոյն Հարք՝ (ամ Տն. 270՝ ինչպէս Եւսեբեայ Եկեղեցական պատմութեան մէջ կը կարդամք. է, Լ.) ընդդէմ Պաւղոսի Սամոստացւոյ՝ որ հին Սաղմոսքն եւ Երգքն եղած էր, յորս Յիսուսի Տեառն մերոյ աստուածութիւնն կը հռչակուէր, կ'ըսեն. որպէս 'ի նոր ժամանակի եւ 'ի նորոց մարդոց գրեալ. Այսու՝ ոչ թէ Սամոստացւոյն իբր այն զայնս նկատելն կը հասկըցուի, այլ զի եթէ այնպէս նորոգոյն ժամանակաց եւ նորոգոյն մարդոց լինէր այդ՝ եղծումն ոչ յանցանք եւ ոչ մեղք չէր համարուեր. ինչպէս ըրաւ Լաւդիկեան ժողովն՝ առանձնականաց ոմանց երգերն ջնջելով, զի չէին 'ի Հոգւոյն Ահա այդ պատճենին հատուածն. Այլ եւ զՍաղմոսս՝ եւ զԵրգս 'ի Տէր մեր Յիսուս Բրիստոս՝ իբրեւ նորս եւ 'ի նոր մարդոց յօրինեալս խափանեալ. . . Ս. Դիոնիսիոս՝ Յղ. Խոստմանց գրոց հատուածի մը մէջ, (որ Աղեքսանդրիոյ Հայրապետ էր, Եւսեբեայ Եկեղ. Պատմ. է, ԻԴ ի մէջ յիշատակեալն.) կը գովէ զՆեպոտէս Ս. Դրոց ուսման հետամուտ լինելուն համար, եւ սաղմոսերգութեամբ բազմաւ հրճուէր ընդ բազում եղբարս. Սաղմոսերգութիւնն՝ սաղմոսն է. Այսու՝ Եկեղեցւոյ հին սովորութեան հետամուտ լինել կը ջանային ապա ժամանակաւ Հաւատացեալք:

Այս խօսքին հաստատութիւն է հաւել Սամոստացւոյն Պաւղոսի ըրածն. զի հին քրիստոնեայ Մարգարէից երգերն ջնջելով՝ նորեր հնարած էր ինքն, յերկնուստ առաքեալ հրեշտակ. Կոչելով զանձն, եւ զայնս Զատկի սուրբ պաշտաման՝ Եկեղեցւոյ մէջ կանանց երգել կուտար:

Այս Երգոց վրայ կը խօսի Առաքեալն. Այլ մանաւանդ լցարուք Հոգւով. խօսել 'ի սիրտս ձեր սաղմոսիւք, եւ օրհնութեամբք եւ երգօք հոգեւորօք. երգել եւ սաղմոս ասել 'ի սիրտս ձեր Տեառն. 'ի սիրտս ձեր՝ պէտք է հասկընալ՝ ոչ թէ լռելեայն առ անձին, այլ լռելեայն ընդ ընկերին, եւ սիրան համաձայն ընդ լեզուին. Գոհացարուք յամենայն ժամ 'ի վերայ ամեն

նայնի, յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Հօրն եւ Աստուծոյ: Եփես. Ե, 19 — 20: Այս վերջին բառերով գոցես Տեառն ըրածն կ'ակնարկէ 'ի վերջին Ընթրիս՝ Ս. Գոհութեան աւարտումէն յետոյ՝ միասին օրհնութիւն մատուցանելով: Եւ օրհնեցին եւ ելին. Մտթ. ԻԶ, 30. 'ի նաչ կ'երթայ, Նոյն խօսք կրկնուած են եւ առ Կողոս. Գ, 15 — 17. . . . Եւ գոնացօրք լինիջիք. զի բանն Քրիստոսի բնակեցի 'ի մեզ առատապէս, ամենայն իմաստութեամբ ուսուցանել եւ խրատել գմիմեանս, սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբք եւ երգովք նոգեսարօք, եւ շնորհօք օրհնել 'ի սիրտս մեր գԱստուած. . . . գոնացօրք լինիջիք գԱստուծոյ եւ զՀօրե նովա: Նոյնպէս Ա. Կորն. ԺԴ, 26. սաղմոսերովիւնն կը նշանակէ: Տերտուղիանոս ընդդէմ Մարկիոնի յիշեալ տեղն կ'ըսէ. Սաղմոս ասեն, եթէ Տեսանողաց յատուկ էր այս՝ սակայն այլ հաւատացեալք եւս նոյն շնորհէն կը վայելէին:

Տերտուղիանոս ջատագովականին մէջ զՄարկիոն կոչելով 'ի դատ՝ կը հարցունէ. Ո՞ւր են 'ի ձեզ 'ի լեզուս խօսողքն, ո՞ւր որոց յայտնութիւնք ըլլան եւ տեսիլս տեսնեն: Տես Պետրոսի տեսիլն, Գործոց Ժ, 10:

Եւ ապա կը յաւելու Տերտուղիանոս. Աղօթս ինչ (ասեն): Լուծմանց մէջ տեսանք՝ զի Աղօթք եւ Աղօթս առնել ըսելով՝ Քրիստոնէից ժողովոց Գոհութեան աղօթքն կը հասկըցուի: Վարդապետարանն Տեսանողաց իշխանութիւն կուտայ գոհանալ որչափ որ ուզեն. Ժ, 14: Այս աղօթք՝ ինչպէս նաեւ մարդարէական երգք՝ Տերտուղիանոս ժամանակ պէտք է գտնուէին, Վարդապետարանին գոհացականք՝ Հոգւով Սրբով լցեալ Մարգարէի մը երկ կը թուին. միակն՝ որ մեզ հասաւ:

(Շարայաբէի)

Ս. Վ. Ն.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱՔԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն. Տես քիւ 21)

Բայց Օգոստինոս՝ խաբելով Մոնիգան, կը կարծէր որ առնելը պիտի նստէր, թող տալով իրեն որ առանձին երթար մինչեւ նաւահանգիստ իրեն բարեկամին հետ. այն յոյսն ալ պարապի ելաւ. Սրբուհին իրենց հետ դնաց մինչեւ ծովեզերքը. Մութը կը կոխէ. փոթորկայոյզ ծովը կամաց կամաց հանդարտելու վերայ է, բայց տակաւին իւր վերջին արիքներուն կոտորածիւնը քարաժայռից դէմ կը խորտակէ. հովը զրսէն փչելով՝ բոլոր նաւերը դէպի երկիր կը քշէ. եւ այն նաւն որուն մէջ Օգոստինոս եւ բարեկամը պիտի մտնային, խարխիւ նետած՝ յաջողակ հովի կը սպասէ, որպէս զի առաքաւորները բանալով նաւահանգստէն զուրս ելլայ:

Օգոստինոս եւ բարեկամը՝ Մոնիգա ալ քովերնին, վեր վար ժուռ կուգային ծովեզերքի վրայ, սպասելով որ հովը դառնայ. այն իրիկուան համար կը դուշակուէր փոփոխութիւն. բայց Սըրբուհեոյն զրաժ պինդ առաջադրութիւնը կը նեղէր զիրենք. եւ որովհետեւ ժամերը կ'անցնէին, զիշերուան մթութիւնը կը թանձրանար, եւ հովը միշտ նոյն ուղղութեամբ կը փչէր, Օգոստինոս եւ ընկերը կը սկսին բարձր ձայնով խօսակցել, ըսել թէ՛ այս զիշեր ճամբայ ելլալը անկարելի կ'երևայ, պէտք է քնանալ. այս լուրը Մոնիգայի ականջին չատ անուշ զարկաւ, վաճառ զի վերջին ծայր յոգնած էր. առոր վրայ՝ Օգոստինոսին ալ վրայ տալովը եւ խոստանալովը զարձեալ թէ հայրենիքէն պիտի չհեռանայ, վերջապէս կը համոզուի որ երթայ քիչ մը հանգչի:

Նոյն ծովեզերքի վրայ, խարխիւ նետած նաւուն մօտ, մատուռ մը կար սուրբ Կիպրիանոսի նուիրուած՝ Կարթագինէի եւրուելի եպիսկոպոսին, այսօր նաեւ անոր աւերակաց հկտքը կը նըշ-

մարուի. այն մատրան մէջ Մոնիգա կը պատասպարուի, վասն զի իւր մտատանջութեանը պատճառաւ աւելի հարկաւորութիւն կը դգար աղօթելու քան թէ քնանալու: Հոն գիշերն 'ի բուն աղօթելով եւ արտասուելով կ'անցընէ: «Ի՛նչ կը խնդրէր քեզմէ, ո՛վ Աստուած իմ, կը դռչէ սուրբ Օգոստինոս, կ'աղաչէր՝ կը պաղատէր քեզի որ այն ճամբորդութեանս թոյլ չտաս: Բայց դուն աւելի բարձրէն նկատելովդ՝ եւ անոր բաղձանքն ուզելով կատարել, մերժեցիր այն ժամանակ անոր խնդրքը, թոյլ տալով որ հս Խալիսա անցնիմ, ուր փրկութեանս շնորհքը պիտի ընդունէի քեզմէ, այն շնորհքն որ մօրս ամենօրեայ աղօթիցը մէկ հատիկ նպատակն էր:»

Նոյն գիշերը հովը վերջապէս կը փոխուի, առաջասոսները կ'ուռնին, խորիսիւնները կը վերնան, եւ առաւօտեան արշալուսոյ առաջին նշոյլներէն առաջ՝ Օգոստինոս նուազ խելքը նստած, աչքերը տնկած դէպ ի մատուռ, որուն մէջ մայրը կ'աղօթէր, կամաց կամաց կը կորսնցընէ հայրենական ափունքը:

Առտուն՝ Սրբուհի Մոնիգա մատրէն ելլելով, երբոր ծովեղերը պարապ եւ նաւը դացած կը տեսնայ՝ «ցաւէն խելքը դիւնէ կ'երթայ:» Հոն մէյ մը վեր մէյ մը վար վազվզելով, իւր ճիչերովը ծովեղերքը կը թնդացընէ. կը մեղադրէ իւր զաւակը, կը դանդաթի Աստուծոյ, որ իւր աղօթքը արհամարհած էր. աչքը չորս զին պառաքնելով, նաւ մը կը փնտռէ, որպէս զի իւր Օգոստինոսին ետեւէն վազէ ալիքներու վրայէն որոնց վրայ առանց իրեն օգնականութեան կրնար կորսուիլ, եւ երբոր միտքը կուգայ Հռովմ քաղքին շատ աւելի մորկայոյզ վիճակը, ուր որ քանի մը օրէն պիտի մտնար, այնպիսի մունջ եւ յուսահատ վիճակի մը մէջ կ'իյնայ որ ալ իւր զգացմանցը տէր չըլլար: «Այնչափ կը սիրէր զիս, կ'ըսէ սուրբ Օգոստինոս, որչափ որ մայր մը իւր զաւակը այնպէս սիրած չէ երբէք. եւ չգիտնալով ապաղայն, եւ այն ամէն ուրախութիւններն, ո՛վ Աստուած իմ, զոր կը պատրաստէիր իրեն նոյն իսկ իմ այն փախստէս, կուլար, կ'ողբար, եւ արտառուչ ճիչեր կ'արձրկէր. եւ այն զաւակն որ ատեն մը այնքան ցաւօք ծնած էր, արդ անհամեմատ եւս ցաւօք կը խնդրէր:»

Հուսկ յետոյ, արցունք թափելէն յոգնած, չունչը կտրած, հազար անգամ իւր զաւակը անգութ եւ ստախօս մեղադրելէն վերջը, եւ անոր ետեւէն վազելու համար ձեռքին տակ միջոց մը չունենալով, կը դառնայ ի Թագաստա, հոն թափելու հա-

մար, «մինչեւ իմ դարձիս օրը, կ'ըսէ սուրբ Օգոստինոս, այն ամէն անդունքը ուր որ ինձի համար աղօթելու պիտի նստի»

Օգոստինոս 383 ին՝ հաւանականաբար Սեպտեմբեր ամսոյն մէջ Հռոմ կը հասնի, զպրօցներու հանգստեան օրերը. կ'ուզէինք զիսնալ թէ ինչ ազդեցութիւն ըրած է անոր վրայ այն մեծ քաղաքն, որն որ տակաւին իւր ամէն չքեղութեանը եւ փառաւորութեանը մէջն էր՝ Բարբարոսաց աւերքը դեռ դպած չէր, եւ ժամանակն ալ անոր յիշատակարաններն եւ հոյակապ շէնքերուն քարերը հնութեան դոյներով ներկած ըլլալով, փառաւորագոյն անտութիւն մը կ'ընծայէր անոնց, Քսան տարի առաջ Տալմացիայի՝ զրեթէ բարբարոս երկտառադ պատմանի մը, Հերոնիմոս անուն, մեծ աշխուժով պարտած էր հոն, վազլզեւլով մերթ Կապիտոնէն Բանքոն կոչուած ամենադից մեհեանը, մերթ Քոլիզէէ՝ Անդրիանոսի թումբերը, հնչեցնելով հրապարակներու մէջ Կիկերոնի բանաստեղծութիւնները, եւ գետնադամբաններու մէջ՝ իւր բարեկամներուն հետ՝ Վիրգիլիոսի հետեւալ սողերը երգելով,

«Ողբ ամենայն ուրեք ողորմք, եւ ընդ ա՛յ»

«Բազմադիմի համայն ուրեք սփռել մահ. (Վիրգ. գ. ք. 541)։ Նոյն աշխոյժն ունեցաւ արդեօք Օգոստինոս, ասոր սրտին ըզդացմունքները՝ թէպէտ եւ Հերոնիմոսինին չափ կորովի չէին, քայց աւելի անուշ փափկութիւն մը ունէին, եւ աւելի գորովալից ազնուութիւն մը. այն չքեղադարդ եւ մեծաշէն յիշատակարաններն, այն չրջապատ լայնատարած հորիզոնը, ջրմուղները, տաճարները, պալատները, յաղթական կամպաններն որոնք մարդուն կարողութիւնն եւ մեծութիւնը կը հռչակեն, չրջակայ գիւղաքաղաքները՝ լի աւերակներով եւ չիրիմներով, որոնք աւելի եւս վստմութեամբ եւ սքանչելապէս կը քարոզեն աշխարհքիս ընդունայնութիւնը. այս ամէնքը՝ տարակոյս չունինք որ Օգոստինոսի հոգւոյն մէջ խորին ապաւորութիւն ձգած են եւ եթէ իրաւ է որ մարդս որչափ տխուր է, այնչափ աւելի կը հաճի այն երկիրներն որ մարդկանց մոխրովը շաղախած են, այն քաղաքն ալ ուրեմն մեծ հաճութիւն պատճառած պիտի ըլլայ Օգոստինոսի։

Այսու ամենայնիւ. Հռոմ անցուցած մէկ տարին իրեն համար անտանելի կուգայ. մէն մի քայլ առնելուն, հոգւոյն մէջ մնացած հաւատոյ վերջին կայծերն ալ մարելով՝ անցայտ կ'ըլլան, աշնանային եղանակին մէջ՝ ծագերու հոր տերեւներուն նման

Հոռով հասածին պէս՝ մանիքեցւոյ մը տունը կ'իջնայ, ուրուն համար յանձնարարական թուղթ մ'ունէր. որչափ ալ անոնց վարդապետութիւններուն հիմայ հաւատք չընծայէր, սակայն չուզէր նաեւ բոլորովին կտրել իրենց հետ ունեցած յարաբերութիւնը։ Հոն իրենց հետ նստելով՝ լաւագոյն եւս կը հասկընայ եւ յայտնապէս կը տեսնայ այն որ կը կասկածէրսոսկ ի կարթագինէ։ Ինքը մտերմութեամբ կենցաղավարելով անոնց հետ եւ չխորչելով իրենց ազանդէն, անոնք ալ ամենեւին չեն զգուշանար իրմէ, եւ ասանկով յայտնի կ'ընեն իրենց դարչելի բարքը, զայթակղական շուայտութիւններն եւ վերջին ծայր ապականութիւնը ամէն այլանդակ հանգամանքներովը։ Եւ այս ապականութիւնը նոյն իսկ Մանիքէսի գաղտնի սեպուած վարդապետութեանը հետեւութիւնն ըլլալը հասկընալով, նոյն ընդ նոյն Օգոստինոսի աչքերէն վարագոյրը բոլորովին կը վերնայ, եւ ազանդոյն ինչ ըլլալը կը հասկնայ, կը խռովի, կը դայրանայ եւ երգամբ կ'առաջադրէ որ անկից ետեւ ամենեւին յարաբերութիւն մը չունենայ, եւ ոչ իսկ կապակցութիւն մը Մանիքէսի աշակերտներուն հետ։

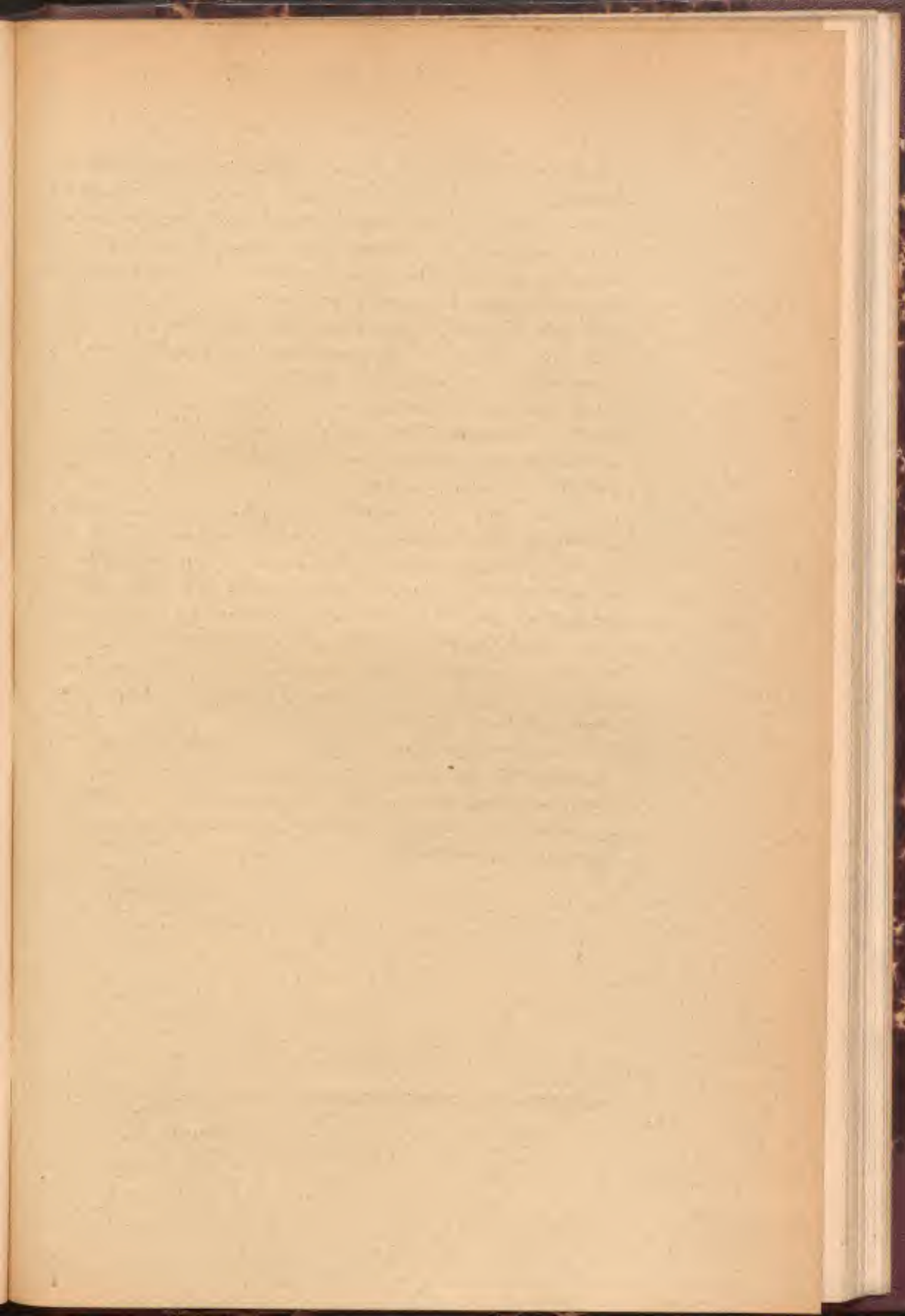
Անտարակոյս մեծ քայլ մը առած կը սեպուի այսպիսի առաջադրութիւն մը ընելով։ Ինչու որ ասանկով հիմակ փրկութեան ճամբուն մէջ մտնալու համար՝ կը մնար որ աչքերը դէպ ի կաթուղիէ Եկեղեցին դարձնէ, եւ ինչորէ իրմէ այն ճամբատութիւնը զոր ի զուր վնասած է անկէց գուրս։ Եւ այս վարմունքովը՝ տարակոյս չկայ որ կ'ազատէր ինքզինքը այն ցուալի եւ երկար օղէտքներէ, որոնց մէջ դեռ պիտի թափառական չըլի։

Նոյն ատեններն Եկեղեցին զեղափայլ եւ միանգամայն ստուերախառն լուսով մը կը շողար. այն ստուերները զմեզ փորձելու համար կուտար Աստուած իւր սուրբ հարսին, այս աշխարհքիս պանդխտութեան օրերուն մէջ։ Ասդիս անդին՝ հաւատացելոց եւ Կղերին մէջ կային այնպիսի բիծեր որոնք ամբարիշտ մարդկան ծիծաղը կը շարժէին, եւ ճամբրիտ հաւատացելոց սրտնեղութիւն կը պատճառէին։ Բայց այն ստուերաց ըով, ինչ զարմանալի եւ պայծառ լուսաւորութիւններ չեն նըշմարուի, սուրբ Պետրոսի նաւակին ղէկը Դամասոսի ձեռքն է, սուրբ եւ երեւելի անձ մը, իսկ ըովի քարտուղարն այն Հերոնիմոսն է. որուն սրտին կորովութիւնն եւ թերութիւնները քիչ մ'առաջ պատմեցինք. բայց հիմա՝ լի աստուածային սիրով, եւ

ապաշխարութեան ոգւով. սկսած է ճոխացնել սուրբ Եկեղեցին՝ զօրաւոր եւ վսեմ գրութիւններովը: Օգոստինոսին յիտալիա ճամբորդութեանը նախընթաց տարին, Քաճանայապետը խել մը խնդրոց լուծում տալու նպատակաւ, ընդհանուր ժողով մը գումարած էր ի Հռովմ, եւ քրիստոնէութեան շատ երեւելի եպիսկոպոսները Դամասոս պապին հրաւերն ընդունելով, հոն վազեր եկեր էին: Միլանէն՝ սուրբ Ամբրոսիոս, Կիպրոսէն՝ սուրբ Եպիփան, Ագուլիէն՝ սուրբ Վաղերիանոս, Անտիոքէն՝ Պաւլինոս, եւ ուրիշ անթիւ առաքինազարդ անձինք: Ուստի Օգոստինոս ապանատես վկայ կը հանդիսանայ այն միութեան, ընդհանրութեան եւ արդասաւորութեան, եւ կը տեսնայ այն փառաւոր եւ անժխտելի ապացոյցը զոր Աստուած տաւնութ անդամ միայն չնորհած է իւր Եկեղեցւոյն:

Նոյն ժամանակ Հռոմէական Եկեղեցին ուրիշ տեսութեամբ մը սիրուն տեսարան մ'ալ կ'ընծայէր աշխարհքիս, որն որ լաւ եւս պիտի գրաւէր Օգոստինոսի սիրտը. կուսութիւնն եւ ընկերսիրութիւնն՝ այս երկու քոյրերն, որոնք միեւնոյն օրը Դողմոթայի վրայ ծնած էին, ձեռք ձեռքի տուած, այս աշխարհքիս վրայ իրենց պանդխտութիւնը կը կատարէին, շուշաններ եւ վարդեր ցանելով իրենց ճամբուն վրայ: Նոյն իսկ Հռովմ. քաղաքին մէջ, Սկիպիոնի, Դրաքոսի, Կամիլլի, Մարկեղիոսի սերունդները հիւանդանոցներ բանալով, հոն իրենց ազնուատում եւ դեռաբոյս օրիորդներն ամէն տեսակ ծառայութիւն կը մատուցանէին հիւանդաց, անոնց վէրքերը փաթթելով, ոտքերը համբուրելով, կը բռնադատէին աշխարհքս՝ ճանչնալու եւ խոստովանելու՝ սիրոյ պատուիրանին միջնորդութեամբ, անժխտելի ճշմարտութիւնը:

(Շարայարեկի)

ՊԱՏԿԵՐ տասն է հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի։

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան։
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
քղբատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանցիւր թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եէշիլ
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քօրէյն
վերաբերեալ այլ ամենան խնդրոց համար ։

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1